Incipit distinctio sexta De
cauta contemplatione cuiusdam mo-
nachi claeuallis et de periculo
contemplatiuorum capitulum primum

Dominus ad beatum
iob de multipli-
ci calliditate anti-
qui hostis sub specie
leuiathan loquens.
nerui inquit testiculorum eius
perplexi sunt: omnem videlicet
hominem manifestius instruens
subtilissimarum deceptionum inextri-
cabiles neruos neminem absque
gratie sue adiutorio euadere posse.
Verum si cunctis qui christiana profes-
sione censentur et ad celestem gloriam
de qua superbus sathanas cum angelis
suis cecidit, ducente humilitate
nituntur conscendere, summopere con-
siderandum est illud apostoli. Videte
quomodo caute ambuletis. quoniam dies
mali sunt. et illud ne circumuenia-
mur a sathana. ipse enim satha-
nas transfigurat se in angelum lucis.
quanta putamus sollicitudine vi-
gilandum est hiis qui sanctioris vite
desiderio in cenobiis domino militare
et contra spirituales nequicias spiritua-
libus armis dimicare proposuerunt.
Falluntur quippe stolidissimoque errore
rapiuntur qui secularis mole tu-
multuosa negocia tantum et non etiam

cenobialis lecti quieta silencia insidiis
inimici patere arbitrantur: cum tanto sub-
tiliores laqueos tendere soleat callidus
hostis quanto quos altius scalam virtutum
scandere atque de huius mundi naufragio
medium se euasisse confidit. Verum quia per-
greuissimam vinus vi spiritualis tempta-
tionem quam in ocio silencii sui disci-
contemplando incurrit. ad cautelam con-
templatiuorum proponemus: quatinus hii qui
feruentiori studio lectioni incumbentes. diui-
sas memorie sententias commendant: atque ex-
eis postquam de meditationis debitum etiam
contemplationis oculum exacuunt: semper illius
scripture memores, qui scrutator est maiesta-
tis opprimetur a gloria: magis in timore
sancte humilitatis se vtiliter deprimant. quam
in luce periculose contemplationis preuelut
volare presumant. Frater in claraualle senior
quondam purissime religionis qui sub venera-
bili patre nostro beato bernardo in eadem do-
mo sancta multos etiam simplicioribus
gratiam professionis contulit strenuus ymita-
tor effectus. et in cotidiano virtutum exer-
cicio deuotus qui ob sapientie sue grauita-
tem consilii maturitate. certimeque co-
uersationis sanctitate. non tantum sibi soli sed
et aliis prodesse posse iudicatus: fus-
niacensis ecclesie que est vna de dignio-
ribus et magis religione conspicuis
filiabus claeuallis abbas constitutus est.
Positus igitur in honore. tamquam honoris
pondus assidue pensans: ne secundum
prophetam periculum honoris non intelligeret:

D

pastoralis officij dignitatē humili-
tate qua spiritalē virū decebat
aministrabat: tandemqz laboriose pla-
tōnis sollicitudini seniles humeros
subducens: rachelis quāto sterilius.
tāto iocūdius cōtubiniū lye licz fe-
cūdis sed tū valde periculosis ptulit
āplexibus. Ad suā itaqz claravallē
reūsus ac velut nō degener pullus
nidulo proprio restitutus: cotidianā
conuersatōnē suā distinctus motus et
affectōes cordis dudū placōis occasi-
one q̄quaūsū sparsas ad se recolli-
gebat: et exemplo scīssimi p̄ris su-
bndicti habitauit secū. Capitalibus
ac studijs intentus et a strepitu
garrule occupacōis penitus segregatus:
orōi lcōi cōpūctiōi. sacreqz medita-
tōni operam dabat: stēs aduersus viru-
lentas suggestiōes mūdialis po-
pe. carnalisqz illecebre efficacius
hijs nō eē antidotū. Porro continue
meditacōis assiduitate prouocatus.
suauitateqz illectus: cepit iā s̄te
conteplacōis subtilitate. diuina queqz
mistria scrutari. scrutando iocūdari:
exultās ī iubilo cordis. dicensqz cū
psalmista dn̄o. Mirabilia testimōnia
tua dn̄e: ideo scrutata ē ea aīa mea.
Quia uō salutarē hostiā per quā
redēpti et recōsiliati sumus deo p̄ri cū
fructu bonorum operum cedulus p̄imolabat:
altitudinē īpscrutabilis misterij hu[illegible]
tanto dulcius conteplando [illegible] rimabat.

quāto id frequēcius altissimā dn̄ice
passiōis humilitate representando
iterabat. Sed o utinā sicut pius
ita etiā cautus et timoratus conteplator
eē curasset. psertim ī tā mira pfun-
ditate tantorum mistiorum: ubi oīne
racōinis huāne deficit argumē-
tū: solūqz sacre fidei consulit̄ ora-
culū. Nā cū admirando pensaret
et pensando admiraret quonā mō
panis et vinū q̄ ī altari apponūt
mediante v̄tute dei ī verū corpus
et verū sanguinē ihū xp̄i dn̄i
nr̄i et redemptoris trāssubstan-
ciarent: plusqz oportebat scru-
tabundus racionisqz oculo īpo-
lentis innixus: sacrū misteriū
archano fidei cōmissū rōnis
temeritate discute p̄sūptuose
teptabat. Ceterū sicut testat̄
btūs bnardus. ratio si quod fidei
creditū est tempter erūpe effrac-
trix iudicat: et btūs gregorius de
fide nō habē meritū: cui huā-
na rō p̄bet expimentū. Eni-
uero p̄fatus sermo minus conside-
ratis sapientis consulit. q̄ mel
īueniente parius ede suadet.
ne forte saciatū euomē con-
tingat: aplo etiā monente
nō plus sapē q̄ opter. sed sapē
ad sobrietatē: dū sacri misterij
dulcedinē [illegible] ut recte āgelus

spiritibus inscrutabile aliquid rima-
tur: summe ~~mai~~ maiestati debitam
reverentiam non exhibens impegit in
lapidem offensionis: et dominus in ira de-
clinavit a servo suo. Ubi vero spiritus
bonus vel potius spiritus bonitatis lu-
cis sue radios subtraxerit: malig-
nus extimplo spiritus malicie sue
tenebras ingessit. Variisque cogita-
tionibus animam iam nutantem exagi-
tans: rationemque fluctuantem pessi-
mo dubietatis spiritu quatiens.
Nempe dum quod fidei certissime
constat mortalitatis sue dissimulans
tenebras. quasi revelata facie specu-
lari presumeret: iusto dei omnipoten-
tis iudicio de certitudine fidei
cecidit in opinionis ambiguum:
ita ut quod ratione comprehendere non po-
terat impossibile esse presumptione teme-
rarius estimaret. Est enim sicut elegan-
tissime diffinit apostolus. fides spe-
randarum substantia rerum argumen-
tum non apparentium. Quod enim videt
quis. quid sperat? Ubi autem quod in hac
mortalitatis valle in hoc presenti et
mortis corpore videre non possumus
per patientiam ~~expectare~~ expectare
iubemur ut in eterne claritatis patria
in nobis compleatur. ubi erit deus omnia in omnibus:
compescamus oculos a vitio inquiete
curiositatis: quoniam sicut testatur sa-
piens. hereditas ad quam propere
festinatur in principio: in novissimo

benedictione carebit. Igitur ubi primum tan-
tus ille contemplator hoc dubietatis ma-
lum clandestinis anime sue motibus ir-
repere deprehendit: totus intremuit: et si suo
vigore mentis tenebras dyabolice
versutie discutere non poterat: non enim si-
cut liberum est inquiete voluntati spon-
tanea ~~del~~ deliberatione in foveam se preci-
pitem iacere: ita etiam liberum habet
propria virtute vel industria de fovea con-
scendere. Tabernaculo itaque fidei procello-
so presumptionis spiritu violenter evulso:
navis conscientie miserabilis hominis validissi-
mis periculosarum cogitationum fluctibus
quatiebatur: malignis spiritibus cunctis
nequitie dolis ad id intentibus. ut quem
de certitudine fidei violenter perturbaverant:
etiam de dubietatis nubilo in assertionis
blasphemie densissimas tenebras pre-
cipitarent. ut videlicet exemplo berengarii qui
primus in tempore huius heresis inventor et defen-
sor extitit. sentiret et diceret panem et
vinum que in altari proponuntur post consecrationem
verum corpus et verum sanguinem christi
nequaquam esse. Verum omnipotens et misericors
deus qui suum servum angelo sathane ad
colaphizandum tradiderat ut disceret pre-
sumptuosus non esse: quemque summi contem-
plationis gradum qui soli beate vite debetur
in hac misera vita et hac tamen presenti
insolentius rimantem etiam de fidei sta-
bilitate corruere permiserat: de periculosa
dubietatis tam rupe pendentem in hereti-
ce pravitatis barathrum precipitari passus
non est. Hac igitur miserabiliter marcescens

et tabescens in semetipso pre angustia
spiritus et violentia temptacionis: sacrisque
misteriis que antea devotissime cele-
brabat: appropinquare non audens: acri
huius passionis se molesto precipicionis
sue addictum esse gemebat. Utro namque
modo errorem suum recognoscebat
et dolebat: non tamen ipsius erroris nu-
bilum discutere poterat: et sicut de beata
maria magdalena sanctus ait gregorius
papa amabat et dubitabat: quanto-
que prius devotionis sue sinceritatem re-
cordabatur: tanto peruerse opinionis sue
cecitatem plangendo detestabatur. Auge-
batur in dies preciose huius temptacionis
calamitas. nec solum interiorem sed et
ipsum quoque hominem eius exteriorem occu-
pabat: ita ut deficiente paulatim vigore
mentis et robore corporis in infirmitorio
frequenter pausare necessitatemque suam
quomodo poterat transigere cogeretur. Audien-
tes autem spirituales quondam filii eius
fratres videlicet fusniacenses dilectissi-
mum quondam patrem suum tali merore
et afflictione oppressum. venerunt ad eum:
blandisque precibus persuasum cum multa
reverentia fusniacum eum reduxerunt:
si forte officiosa caritate ipsorum recrea-
tus aliquod emolimentum calamita-
tis sue caperet: et de angustia tempta-
tionis qua vehementer urgebatur respi-
raret. Verum quia sicut eleganter
poeta canit: Celum non animum mutat
qui trans mare currit. et sicut sapiens

nō

perhibet: quam nemo corrigere valet: quod deus
neglexerit: nec loci mutatio nec
fratrum illorum favorabilis exhortatio
temptacionis aculeum de precordiis
sensus illius evellere potuerunt: quia
nondum veneat tempus miserendi
eius: sed temeraria precipitacionum
durior adhuc instabat cruciatus.
Itaque usque ad ultimum pene termi-
num vite sue in hoc fornace blas-
phemie et dubietatis constrictus
et tamquam aurum in camino temptacionis
probatus atque purgatus. tandem mi-
serante deo lumen fidei plenis-
sime recepit: tanto utique humilius
de cetero in dulcitatis stabilitate
retinens at ab inquietudine illum
strictum contemplationis ordinem re-
tinens: quanto durum superbis resis-
tere. precipitorumque repinem pre ca-
lamitatis experimento didicerat. Dis-
cat ergo claustralibus disciplinis
subditus. magne omni deo largien-
te sortitus est. si calles ingenio divi-
na pagina scrutari dulce habe-
tur est ut semper meminerit se
discipulum esse non magistrum: ne forte
ingenii sui subtilitate provocatus
signaculo fidei signata. malo suo
temptet irrumpere: vel temere quod
discutere presumat quod ob reverentiam
profunditatemque misteriorum dei indis-
cussum vigilantissima fide premi-

preterijt sollertia. De excellentia
fidei sacramentorum corporis Christi
et sanguinis. et de discretione con-
templantium. Cap. ij

Sane quantum distet inter scru-
tinium quod parit curiositas.
et speculationem quam gignit pietas:
inter contemplationem quam in fidei simpli-
citate conscientieque puritate parturit humi-
lis devotio. et meditationes que descen-
dunt ex presumptionis superbia lucidius
adhuc declarabimus: quatenus sicut
deterreamus in spiritu suo presumptuo-
sos: ita mulceamus in spiritu dei humi-
les et devotos. Certe precipuus et
maximus ille contemplator. a quo
in clarissima valle tocius devotionis
et contemplationis religio sumpsit exor-
dium: beatum dico bernardum: qui copiose
in scriptis suis direxit. quam fugienda
sit presumptuose contemplationis temeri-
tas: quam reverentia sacre fidei archa-
no subdenda sit humane rationis
infirmitas: quodam loco satis evidenter
ter docuit ita dicens. Fidem lo-
quor: veritatem sanctam quam non intel-
ligo credo. Ad hoc verbo abbreviato
sanius: quid simplicius. quod fidelius:
Quid inquam sanius ad fidem: quid
simplicius ad meritum. quod fidelius ad
devotionem: Porro eandem fidei
simplicitatem quam hic de sancta trinita-
te paucis verbis comprehendit: etiam
de sacramento altaris se firmissime
tenere non solum verbis. sed etiam mirabilium

operum patratione magnifice demon-
stravit. Cum pergeret aliquando partes ytha-
lie. et propter efficacissimam gratiam quam
in effugandis spiritibus inmundis habe-
bat: fama virtutum eius ubique claresceret:
feminam quandam acerrimo demone
multo tempore possessam. oblatam sibi in
ecclesia ~~cor~~ reduci precepit. nimirum
sciens eam non tam facile ut ceteros
posse sanari. Ipse vero ad altare acce-
dens sancta missarum sollempnia celebra-
vit: peractaque ex more sacri mini-
sterii consecratione. corpus domini super
patenam posuit: atque super caput mu-
lieris spurcissima colluvione ma-
ligni spiritus fedum. et horridum tenuit:
adest inquiens nequam. iudex tuus. et cetera
que in libro vite eius continentur: sicque tar-
tareum cerberum. quem consuetudina-
ria sibi prius facilitate fugare non
poterat: fide et virtute divinorum sacra-
mentorum potenter eiecit. Quadam
etiam vice dum comitem pictavie scis-
maticum petri leonis obstinatius faven-
tem. dominoque pape innocentio subdi
recusantem nullis monitis nullisve
exhortationibus ad humilitatis subiectio-
nem catholiceque ecclesie unitatem reducere
valeret: negocium quod humane conditio-
nibus impossibile fore videbatur:
divine potentie commendans ad immolan-
dam hostiam salutarem per quam vita sa-
lus pax et unitas miseris mortali-
bus conceditur. etiam in ipso est:

pricipe cū cetis quos quos ītroi
tu domꝰ dei excoīcacōis sniā se
q̄struerat p̄ forib9 ecc̄ie p̄stolante.
Pacīs itaq mīsteriīs q̄sect̄ois corpis
ꝛ sāguīs dm̄i rite celebratis. ho
dei nō sicut hoīe se agēs. am̄ꝗ
pax ī ppl'o diffundet̄ māne celes
tis puissimū signal' uteri sacrm̄
sup patenā reuerēt posuit: cūctis
q̄ aderāt āmirantib9 ꝛ cū maxio
stupore rei exitū p̄stolantib9 ipāꝫ
patenā p̄ciosū depositū. pignꝰ
ecc̄ie salutis cōtinēte secū ferens
foras exiuit: atꝫ vultu igneo uoce
nō deprecatoria s̄ż minaci. Verbis
auctoritate plenis pricipē cōpel
lans ita exorsꝰ ē. Rogauimꝰ
te: ꝛ audiē nos cōtēpsisti. Ecce
egressꝰ ē ad te uirgīs filiꝰ. filius al
tissimi p̄ris: ille ip̄e filiꝰ q̄ p̄cio
sū
inocentissimi sāguīs sui ecc̄iā
rede͡mit: quā tu q̄ntū ī te ē scin
dere ꝛ cōturbare nō formidas:
adest ecce iudex uniūsitatis. ī
cuiꝰ manꝰ illa tua aīa deueniet:
an cuiꝰ t̄ribile iudiciū solut̄. to
tius uite tue actuū rōne reddi
turus es: huic nūc resiste si ua
les. Videns aut̄ comes reuerēdū
abbatē celestia sacramenta cūctis
ordinib9 angelorū t̄menda suis
ī manib9 tenentē: ꝛ igneo vehe
ment̄ eloquio pirātis q̄stie

sue secta terebrante: sumē
maiestatis p̄sencia nō ferens
obrigescente gelido p membra
sanguīe. uelut exanimis in
t̄ra collapsꝰ ē: iacensq spumas
horridas mitescentib9 labiis e
gerebat: ac si ultimū efflatiōis
ia
eēt spm̄: c̄tris singultib9 uita
lia quatiebat. Cūq sic insēsibil'
aliq̄diu iacuisset: flentib9 et
pectora tondentib9 q̄ aderāt:
accedens ~~uir~~ uir p̄pheticꝰ ꝛ pe
de eū pulsās ī uirtute illiꝰ quē
portante se portabat ī p̄ciosa
uoce p̄cepit ut surgēt: ꝛ ep̄is
quos ~~se~~ de sedib9 suis expul
erat quorū aliq̄ p̄ntes erāt sīi
mora recōsiliaret: seq magis
ecc̄ie catholice filiū q̄ scisma
ticorū fautorē fore demonstret.
Qd' etiā cooperante grā dei cō
tinuo factū ē. sicut liber gestorū
eiꝰ docet plenꝰ. sane p̄r sp̄e
uniūsorū q̄ aderāt q̄ obstinatū
nimis animi pricipis illiꝰ ī scis
mate nouerāt: simꝑ tā clerꝰ q̄
ppl'us t̄re uirtute ī cōtaminati sa
c̄ficii fidēq uil dei a rabie per
secōis liberātiꝫ ꝛ unitati sce matris
ecc̄ie reincorporatꝰ dm̄i clemēciā
collaudabat. O quāta ē pietas
fidei de qua excellent̄ p̄nūciat
ap'lus: qd' habꝫ p̄missionem

uite h9 q̄ mir ē p̄it ꝛ futue.
O vē mirabil' artifex spūs scūs
q̄ tam mirabili glutino caritatis
summis yma conectit: ut illū
splendidissimū nitidissimū
ꝛ suauissimū panē agelorꝫ ha
bente ī se omē delectamentū
qd ē vbū dei. mediante sc̄issia
hūanitate eiusdē vbi. uirtual'
ī re comedē concedat: ꝛ ī rene
substancie porcuncula q̄ īpo aspcū
ꝛ estimatōe sui vilipendi pote
rat: p ecclasiace ēdicōis r̄gula
confecta ī veru corpus et veru
sanguinē xpi dn̄i nr̄i transsub
stanciet: fiatq̄ pabulū dulcis
simū quo piū rōnale s; miserū
iumētū deliciose refectū rōnali
sed bte natue ī btitudinis glā
consors efficiat. Ceterū hr̄ altissi
ma dei magnalia q̄ ineffabili
dignacōne gr̄e sue miseris mor
talibꝰ largit fidei qdē manifes
ta sūt rōni uō ~~uel~~ tecta: et ꝓptea
ēdē h' pietatis ē. distute temei
tatis. nosse uitā ꝛ uitā etiā ē.
Nōne ē vider' admirandꝰ iste
scūs cū scō ~~x~~ sene symeone
ī ꝓfunditate misterij maiestatis
celsitudinē nō solū agnoscē
sed eciā aliis potent' ostendē
sub accidentibꝰ q̄ sensibꝰ et
carneis oculis īgerūt id est
visibili specie pondē et sapore
xp̄m dei uirtute et dei sapienciā
nō rōnis temeritate scrutari sed
fidei simplicitate credē venerari
ꝛ colē. atq; ī eadē fidei ꝯstancia
supbis cribilit' repn̄itdē: Cesset
ergo iā hūane rōnis temeritas
distutē velle qd signaculo fidei
signatū mortali natue scīe de
negatū ē: et liq; cū patriarcha
iacob q̄ simplicitate sua contentꝰ
erat pede ~~cognito~~ ꝯgnicōis claudi
cet: cū petro tn̄ aplō. q̄ uirtute fi
dei ananye ꝛ saphire dupli
citatem dephendit ꝛ extinxit. fidei
pedē forcius figat: ut p deuo
cione fidei quīq; ad ꝯgnicōnis
plenitudinē puenīe mereat.
Quid enī curiose inquirit tua
scīe quo ordine supni largitoris
uiuificū beneficiū ꝯsequaris:
dūmodo id efficacia teneas. uti
litate pbes. ꝛ insup multimo
da signorꝫ ac ꝓdigiorꝫ glā que
ab inicio fidei usq; nūc ī sacramen
to altaris deꝰ opari nō cessat. io
cūda exhibicōne quātū phas ē
expiaris: Sed ut de maioribꝰ
taceā ꝛ modicū de modicis dei
mirabilibꝰ loquar. q̄ licꝫ sit mag
nꝰ ꝛ laudabilis nimis ī magnis.

glo[ri]osius tu mirabilia op[er]at[ur] in
terris. quanta benignitate [com]pensa
tione[m] illi[us] abbatis respo[n]ere dignat[us]
e[st]. q[ui] aranea[m] i[n] calice s[e]c[un]do hora sac[ra]
menti diuini sacrificii recepta[m] fide
plen[us] cu[m] ip[s]o sacramento hausit
prudent[er] aduertens morte[m] uite p[re]ua
lere no[n] posse. quiq[ue] ea[n]de[m] die s[an]g[uine]
ui[n]ne[m] inueniens aranea[m] ipam ite
gram de uulnusculo cu[m] sanguine
erupisse mirat[us] expauit. Alteru[m]
no · quoq[ue] sacerdote[m] queda[m] quanta dulce
dine docuit pius d[omin]us aliud in
altari uideri [et] aliud debe[re] credi. q[ui]
i[n] simili casu dep[re]hensus nec disp[er]a
[n]s fide armat[us]: morte[m] cu[m] uita sume[re]
no[n] dubitauit. sed aduesp[er]ante ia die.
du[m] p[ru]ritu[m] i[n] pede sentiret. scalpendo
aranea[m] qua[m] su[m]pserat nulla p[ar]te cor
pusculi sui contrita seu mutilata[m]
euulsit. Illud u[er]o q[uo]d stupendu[m] q[uo]d a[d]
miratione dignissimu[m] censebit[ur]. q[uo]d
isde[m] uirulent[us] uermicul[us] q[ui] fide[m] sinte
ram debitaq[ue] reuerentia[m] d[omi]nicis sacra
mentis exhibentib[us] etia[m] int[er] uitalia
recept[us]. neq[ue] nocere potuit. quosda[m]
eisde[m] terrificis sacramentis i[m]pudica
irreuerentia se i[n]gerentes licet lo[n]ge
positus t[er]ribilit[er] extinxisse p[er]hibet[ur].
no · [in] gestis Legit[ur] enim Karoli magni i[m]p[er]atoris. q[uo]d
cu[m] isde[m] religios[us] august[us] quada[m]
sollempni die missa[m] solita deuotione
audiret. diacon[us] q[ui] ad eiusde[m] misse
euangeliu[m] legendu[m] deputat[us] fuerat.
p[re]cedenti nocte muliercule cuiusd[am]
illicito amore deperibat. i[m]pudicus
amplexib[us] se fedare no[n] timuit. hor
[rend]o [con]iussio piaculo cumulata[m] h[uius]
[con]sciam. dei t[er]ribilis i[n] [con]siliis sup[er]
filios ho[mi]nu[m] iudicia no[n] ueritus. s[an]c[tu]m
euangeliu[m] lege[re] p[re]su[m]psit. postmo
du[m] sacris misteriis etia[m] s[e]c[un]d[u]m officii
sui dignitate[m] ea[n]de[m] i[m]pudentia[m] mi
nisteriu[m] manib[us] i[n]mu[n]dis exhibiturus.
si no[n] ultio diuina districti animaduersione
temerariu[m] celeri[us] de medio tulisset.
Ecce nam[que] du[m] uba sac[ra] labiis pol
lutis depmeret. p[re]nominat[us] u[er]micul[us]
desup[er] a laq[ue]arib[us] ceciderat se p[er] filu[m]
suu[m] semel s[e]c[un]do ac t[er]cio sup[er] caput
co[n]taminati lectoris demittens. t[er]cia
inch[o]lo[n]tina uice ip[s]o i[m]p[er]atore as
piciente caput obsceni p[ro]pu
git. ac sine mora miseru[m] extinxit.
Si ergo o curiose nullo huiane
ro[ati]o[n]is acumine [com]p[re]hende[re] uales. q[ui]
uia quo ue meatu u[er]micul[us]
ille uenas obstrusas [com]plectentes
irrepserit. seu qualit[er] a stoma
cho n[atur]alem descensu[m] retringere
euadens usq[ue] ad prima corporis
int[er] carne[m] et pelle[m] illes[us] serpen
do p[er]uenerit. quo sine potius q[uo]
ordine quo ue modo. panis et
uinu[m] q[ui] i[n] altari [com]ponu[n]t[ur] u[er]u[m]
corp[us] [et] uer[us] sa[n]guis x[rist]i efficiat[ur].
Na[m] si s[e]c[un]d[u]m [com]pleta cu[m] peditib[us]
cu[r]rens laborasti. quo contende[re]

poteris cum equis? Idest si in
minimis istis ~~mortalitatis~~ morta
litatis tue densissimis tenebris
obvolutum te sentis: qua fronte
qua ve temeritate altissima dei
magnalia inquietus scrutari pre
sumis? De sacramento igitur altaris
sicut quidam de martirio ait. to
tum demus deo. nichil nobis. Vo
lenti itaque in ista religione proficere.
correctioni morum mundationique cordis
modis omnibus necessarium est insistere:
misteriis vero sacre scripturarum
per contemplationem castigatius intendere:
quam tempus exercitii et laboris
pertinet ad rudes et imperfectos: lectio
vero contemplationis ad humiles et
devotos. Non utique qui lasciviunt:
sed qui curiositatis vanitatis et
voluptatis vitiis iam dudum mor
tui. sancte humilitatis et perfectionis
artem ostenderint: qui posset
cum psalmista dicere domino. In via
testimoniorum tuorum domine delectatus
sum: sicut in omnibus divitiis. Ceterum
quisquis in hac intuitum claritate
nondum adeo stabilitus est. ut in
lumine eorum ambulet tota die sed
adhuc vitiorum caligine circumfu
sum habet intellectum: licet ingenii
subtilitate vigeat. et acumine
rationis polleat: noverit tamen expe
dire sibi magis orare. psalmosque

ruminare frequentius. legere vero pa
rcius: et ipsa lectione non scientiam in
flantem. sed spiritum vivificantem querere:
non ut disertus sed ut sobrius effici
atur: quemadmodum monet apostolus non
plus sapere quam oportet. sed sapere ad sobrie
tatem: non ut iactet se scire quod nescit.
sed ut scientiam suam deo et sibi sicut
decet monachum in humilitate conscientie
custodiat: ne forte subsannet eum
sathyricus vel potius inmundus spiritus:
quod usque adeo scire eius nichil sit nisi
eum scire hoc sciat alter. Unde cum doc
torum doctissimus pater augustinus dicat:
orare et legere utrumque bonum est si liceat:
si non liceat melius est orare quam legere:
miramur valde quosdam orationis et
devotionis professores necessariam utilitatem
pene vel penitus negligere: lectioni
vero atque meditationi totis diebus ac nocti
bus incumbere: quasi non super inane
pingatur aut pulvere in vento por
tatur qui scientiam in conscientia mundum a vitiis
purgata multiplicat. Et contemplatio
nis subtilius quanto magis absque
perfectionis plenitudine ad alta volat:
tanto magis quemadmodum in multis
experti sumus periculose ruine patet.
Quia ergo tibi valde metuen
dum est ne solum lampadarum nitorem
preferentes olei vero pinguedinem
negligentes. id est de sola scientie
claritate absque devotionis et humilitate

mansuetudine gaudentes. et a iusto
iudice deo qui ob inordinatum scientie ap-
petitum prothoplaustos de paradyso
eiecit cum fatuis virginibus reprehen-
deremur omnes. curremus singuli
tum pro indulgentia peccatorum. tum pro acquisi-
tione virtutum. tum etiam pro vitanda
eterne mortis miseria. atque pro adipiscen-
da sempiterne beatitudinis gloria: domino
deo nostro sacrificium cordis contriti et
spiritus humiliati in ara devotionis sedule
immolare. Quis autem in sancte devotionis
assiduitate gratia duce tantum proficere
potuit ut bonitatem bone religio-
nis et disciplina non ficte humilitatis
in fundamento stabilis constantie collocare
prevaleat: hic iam secure cum psalmis-
ta scientiam se docere postulet. Non tamen
scientie salutaris efficaciam lectionis atque
meditationis instantia solummodo. sed
multomagis unctione illius qui docet
hominem scientiam se adepturum esse presu-
mat. Testante enim psalmista vanum
est omni homini ante lucem perfecte humilita-
tis ad scientiam anhelando surgere.
ideoque modis omnibus necessarium
est sedendo in prima prius mansuetudine
pane doloris id est compunctionis et
sic demum surgere ad lucem scientie vel
contemplationis: quia non inveniet locum
de scientia superbiendi arrogantia va-
nitatis: ubi universos angulos
conscientie bonitas et discipline re-

pleverit matutinas. **De felici
consummatione cuiusdam monachi
desiderantis in claravalle mori
Capitulum iii.**

Iohannes apostolus et evangelista qui
archana verbi dei quantum mortali-
bus in tenebris et in umbra mortis seden-
tibus scire phas est. fari revelaturus
erat: in pathmos insula propter testi-
monium eiusdem verbi dei exilio
relegatus: inter multiplicia celes-
tis revelationis misteria ad conso-
lationem omnium in via dei laborantium
et sub pondere temptationum ge-
mentium audivit vocem de celo
dicentem sibi. Beati mortui qui in
domino moriuntur. Et eiusdem beatitu-
dinis causam subdens. Amodo
iam inquit dicit spiritus: ut requi-
escant a laboribus suis. Opera
enim illorum sequuntur illos. Huius
beate mortis per quam transitur de
labore ad requiem de corrup-
tione ad incorruptionem de mor-
te ad vitam de miseria ad feli-
citatem de fide ad cognitionem:
iocundam memoriam sancti viri sedu-
la meditatione pensantes: et
ipsi votis et desideriis continuis
ad eam suspirabant dicentes:
Quando veniam et apparebo ante faciem
dei: et aliis morientibus pium
congratulationis et compassionis im-
pendebant affectum: sicuti de

beato bernardo abbate legitur quod vix
umquam mortuum sine lacrimis
compassionis sepelierit. Et reverentissi-
mus alexandrinorum patriarcha iohannes
excellentis persone sue auctorita-
tis oblitus. ad morientes quosli-
bet fideles per semetipsum accede-
bat. sedensque coram eis obeuntium
agonem cum multo pietatis affectu
considerabat. Ipse quoque manibus
morientium oculos claudens. animas
de corporibus egredientes divine
gratie devotissime commendabat.
Sed et beatus ~~malachias~~ malachias
episcopus hybernensis in omnibus operibus
suis memorans novissima sua
ut in die defunctionis benedictionem
mereretur. cum venisset aliquando clara-
vallem et amicitiam familiarita-
temque sancti patris nostri bernardi ob
sanctitatis sue reverentiam obtinuis-
set. tanto sancte caritatis ardore anima
eius anime viri dei adhesit. tantoque
desiderio in claravalle moriendi ac-
census est. ut revisus in perpetuam
reliquo quod advixit tempore. hanc
spiritum suum summam domino devotus
offerret. quatinus et in claravalle et in
die commemorationis animarum omnium fi-
delium mori atque iuxta dilectissimi
sui abbatis cineres et ipse tumularetur.
beate resurrectionis gloriam prestolari
divina largiente pietate mereretur.
Nec frustratus est a spe sua: quin-

immo desiderium anime eius tribuit ei
dominus. et locum quidem pro gloria. diem pro
merito. Socialis pausationis triumphum
pro meritorum suorum prerogativa sorti-
tus est. Huius gloriosi presulis fide
et devotione secutus est frater quidam no-
mine sancte conversationis odore quam
naturali nomine balsamus. qui erat
monachus sancti anastasii quod est
cysterciensis ordinis cenobium apud
romane urbis menia situm. Hic
cum venisset aliquando propter iniuncta sibi
negocia ad beatum bernardum in cla-
ravalle. vidissetque sanctam et mirose
illius congregationis disciplinam. in obser-
vantia sacri ordinis maturitatem:
concaluit cor eius intra ipsum et in medita-
tione illius exarsit ignis. ita ut
si non cautius quam necesse quam sua suf-
ficeret: aliud impetrasset. vivere et
mori in claravalle cunctis diviciis
et deliciis mundi preposuisset. Nec
tamen vacuus inde recedit. et tam
religiosum desiderium debita mercede
privaretur. humillimis precibus a
sancto abbate petiit et pro fervore sue
devotionis. quatinus in obitu ipsius
plenarium ei suffragium a conventu
claravallis persolveretur. Quo adepto
claravallensem iam suam seque monachum
claraevallensem reputans. exultabat
in spiritu sancto. reversusque ad propria sol-
vebat ab illo tempore singulis fratribus

claraevallis quorum obitum agnovisset.
singularia semper reddere officia: et
insuper quolibet anno duodecim missas
pro ceteris omnibus quorum decessum igno-
rabat. Hic itaque vir devotissimus
licet in curis monasterii quibus admo-
dum utilis ac necessarius erat obedientia
rogente assidue detineretur: hac tamen
sibimet temporis partem redimere studuit.
ut inter easdem occupationes praeter
communes observantias ordinis et alia
bona. que solo deo conscio faciebat:
singulis diebus per octo annos diceret
psalterium et unam ad minus cotidie
disciplinam acciperet. Quam vero pla-
cita fuerit deo sancta conversatio eius: hoc
unum quod subiecimus miraculum ma-
nifeste declarat. Missus aliquando pro ne-
gociis monasterii sui ad dominum pa-
pam alexandrum qui tunc in francia
morabatur: casu incidit in manus
quorundam scismaticorum: qui pseudo
pape octaviano partem tuebantur.
Mox itaque de mula cui insidebat
iniuriose depositum: retrudi in custo-
diam iubent. Unus autem ex eisdem rap-
toribus super mulam hominis dei insiliens
cum secum eam ducere vellet: illa miris
gestibus et saltibus recalcitrans et quasi
pro domino suo pugnans: nec penitus re-
cusavit. Cumque calcaribus et flagellis
immotum animal undique cederent: vin-
ci omnino non potuit: sed magis
retrogradis passibus incedens. et
semper invictum intens conatus omnium
superavit. Videntes itaque scismati-
ci divinitus agi contra se miraculum:
tandem victi tedio pariter et miraculo.
virum sanctum dimiserunt. Precipientes
ut eandem coram eis ascenderet et abiret.
Illa vero mox cum tanta mansue-
tudine recepto dei famulo miran-
tibus universis sine ulla cunctatione
vel coactione processit: ambulans
alacriter et portans dominum suum quem
leta agnovit. Porro desiderium
moriendi in claraevalle quod pridem
iocunda devotione conceperat condi-
tionis incentivis auctum semper in
corde ipsius vivebat. Appropinqua-
te autem vocationis ipsius die. qui
soli deo ~~agno~~ cognitus erat. cum
desiderium pauperum exaudire fami-
liare est: ipso domino qui omnia ad salu-
tem electorum suorum operatur dispo-
nente. etiam ad domum claraevallis
quam locum dormitionis et sepulture
sibi fore semper optaverat. alia quidem
occasione venire meruit. Conti-
git aliquando ut subdita domus sancti
anastasii que est filia claraevallis.
cuius erat ipse devotissimus mo-
nachus spirituali pastore careret.
Quapropter ab ipso summo ponti-
fice et a fratribus suis missus domum
adiit claraevallis: ut novum inde
abbatem ad arbitrium patris eiusdem

loci assumeret: magis autem iussus
a domino venit ut de mundi huius
pelago egrediens desiderii sui por
tum iamiamque teneret. Dum ergo per
dies aliquot ibidem moraretur: et
de omnibus que in isto illo conventu vide
bat et audiebat edificaretur. compun
geretur et ad devotionem excitaretur: con
tigit uni de fratribus presentis vite
finem sortiri. Itaque tabula defunctoria
sonante grandis illius cetus mo
nachorum scilicet ~~et co~~ atque conversorum devo
tissimum concursum et occursum videret.
commendationis quoque sollempne exe
cutionem: et in elatione funeris cantus
pietatem. magneque multitudinis
extensam et ordinatam processionem.
sacerdotum etiam ac ministrorum pro anima
defuncti fratris hostiam salutarem immo
lantium sacrificium obsequium et psal
modie nichilominus circa defuncti
corpus religiosas excubias: totus
in affectu pietatis resolutus et
huius beneficium quod semper opta
bat estuanti corde percipiendum
mereri desiderans. cum gemitu
valido pectus animi sui ut moreretur:
et ex intimis medullis cordis cla
mans ad dominum. dixit: Moriatur
domine anima mea morte iustorum: et
fiant novissima mea horum similia.
Exequiarum vero sollempnis rite
celebratis delatoque ad tumulum
corpore: dum sicut moris est tam

novit sepeliendi quam ceterorum fratrum
ibidem pausantium sepulchra conve
ntus amplissimo ambitu in modum
corone girasset: expletis iam psal
mis sepulture attinentibus: anthi
phona clementissime domine. ab v
niversitate fratrum dulci modulatione
decantabatur. Interim vero predictus
servus dei oculos non curiositatis sed
pietatis indices circumquaque ducens atque
reducens: fratrum illa multitudine
velut angelicum chorum letus intuebatur:
totusque dulcedinis ac devotionis
affectibus in semetipso liquescens:
quia in vita sua unum ex ipsis fieri
non licebat nimirum obedientia renitente
tente ut saltem unum ex eis moriendo
do fieri mereretur ferventis desiderii
estibus optabat et orabat. Antipho
na itaque premissam dum in clausula
eius ubi dicitur domine miserere super
peccatore cuncti solito more veniam
peterent: et pro anima defuncti fratris
supplices exorarent: servus dei
eandem veniam cum ceteris petente
atque eundem sermonem ardenti pieta
tis spiritu orante: rupti sunt fon
tes oculorum eius: largissimoque lacri
marum ymbre faciem rigans non so
lum defuncto requiem sed et sibi cele
rem in eadem domo finem vite
postulabat. Mox ergo divina
clementia desiderium simul sui
effectui mancipare valente: in
ipso loco invasit eum peremptoria

febris que eum usque ad exitum variis incomodis vexans. et surripientium delictorum sine quibus presens vita non ducitur rubigine purgans: voti sui compotem tam feliciter quam celeriter fecit. Sequenti vero nocte cum membra sopori dedisset: apertum est ei celum: et vidit in eo dominum nostrum ihesum christum eiusque beatissimam genitricem dominam nostram necnon et sanctum bernardum: aliorumque sanctorum multitudinem copiosam cum gloria magna: quorum felicissima visione ita letatus est: ut se quasi unum ex eis reputaret. Crescente autem languore in multa patientia gratias agebat deo: oris confessione cordis contritione et sue puritatis devotione portionem sibi in terra viventium dari probabat. Sicque ad extrema deveniens infra decimum diem sancto fine quievit. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum: quam bona que in aliis videt veneratur et diligit: et licet ipse pro viribus virtutum studiis invigilet. brevium tamen laboris sui fructus meritis intervenientibus plenius et perfectius consequi se posse presumit: si eorum quos meliores se reputat consortium vel in vita vel in morte adipisci potuerit. Ecce filius dei iste cuius vere felicem consummationem descripsimus doctus a deo de virtutibus suis non altum sapere. sed pro imperfectione sua semper timere: dum sanctissime congregationis fratrum societatem ardentibus votis concupivit: quod viventi votum obedientie denegavit. cuius obedientie remunerator benigne restituit: ipsumque in consessibus glorie eorum quorum solis professis monachis debetur associavit in celis: quorum sacris cineribus vel in sepultura sociari humilibus votorum suspiriis postulavit in terris.

De converso qui magno estu desiderii petiit a domino ut in claravalle moreretur. Ca. iiii.

Hanc autem moriendi in claravalle gratiam non huic soli tantum. sed et nonnullis aliis divina nominis largitate concessam: sicut etiam nostris temporibus cuiusdam filii dei tali desiderio vehementer estuantis gaudium impletum vidimus et letati sumus: atque ad portandum pondus diei et estus sub disciplina clarevallis non mediocre instrumentum suscepimus. Instabat aliquando tempus generalis capituli: et abbates cisterciensis ordinis de universis mundi partibus cistercium festinabant. Inter quos abbas quidam de filiis clarevallis abbatiis in regione hyspaniarum longo itinere generationis sue matrem idest claramvallem adibat. Hic secum comitatum conversum quendam moribus honestum. devotione preclarum. Is aliquotiens audiens in patria sua nectaream famam de religione et sanctitate domus clarevallis intimabat: cum desiderans videre claramvallem. cui clarissimus abbas claritate sanctitatis clarum nomen in orbe dedit. Iter itaque capituli adeptus quanto magis appropinquabat desiderate clarevalli: tanto magis optabat si fieri posset non solum eam videre:

sed etiam sectis crine funiculum
sea sectiri. Ubi non adeo conti-
guus factus est ut eminus sacri
templi pinnaculum prospicere posset:
devotionis unguentis ad aspectum
reverendi loci caritatis igne bul-
lientibus, totus ad pietatem liquefactus
est: elevatisque manibus et oculis
ad celum: brevem quidem sed fidei
plenitudine sincerissima precem
effudit ad dominum: quodammodo ex-
clamans et dicens. O domine si peticio
pauperis et peccatoris non displicet
maiestati tue: sit quaeso sacer locus
iste qui tantorum sanctorum animarum tectum iam
regnancium pignora servat requies
mea in seculum seculi: hic domine si digna-
ris pausem quoniam elegi eum. Ingressus
itaque locum tabernaculi admirabilis
quod fecit deus et non homo: specialis
patroni et tutoris eiusdem loci sancti scilicet
bernardi nostri et insignis collateralis
ipsius beati malachye tumbas suppli-
citer veneratus est: et ut desiderium suum
celerem consequi mereretur effectum
devote procurabat. Nec tardavit pie
peticionis effectus: sed repente repi-
ribus corporis destitutus: lectoque e-
gritudinis receptus sic letus et alacer
ad agonem mortis quasi ad epulas
invitatus properabat. Hanc postquam
eo quidem prodente et abbate ipsius
testimonium perhibente. tam monachis
quam conversis innotuit illum ob deside-
rium moriendi in claravalle. hanc sibi
a domino celerem mortem impetrasse: sacer
ille conventus oppido congratulatus est: sic-
que feliciter morienti pie congaudens.
sanctissimo collegio suo migrantem
votis et desideriis bone voluntatis
associavit. Ipse sacramentali oleo in-
unctus et viatico dominici corporis et sang-
uinis munitus: infra paucos dies
abbatibus qui in nativitate sancte marie cla-
revallis ante capitulum cisterciense con-
venerant. ibidem adhuc in fallace de-
morantibus: in medio tante et tam
sancte multitudinis. abbatum videlicet
et ~~monio~~ monachorum ac conversorum sic-
ut desideraverat suis orationibus pro-
tectum spiritum exalavit. Cuius exequias
magni et reverendi cetus illius
frequencia sollempnibus et devo-
tis officiis celebrans. terramque terre
adiciens: mirabilem deum in sanctis suis
qui quantum apud se sincera supplicum
vota valeant in hoc paupere suo de-
monstrare dignatus est. in se glorifica-
bat. Ceterum quis ambigat pro divine
bonitatis habundancia nonnullis
quoque concedi. ut quod sibi in se deest
meritorum. alienis meritis debeat supple-
ri: et quia ubi infirmus et imperfectus
quisque est. in religione perfecte incor-
poretur perfectorum meritis imperfectorum tegi
deformitatem. dummodo eidem imperfecti
pura intentione perfectionis. et sancte
religionis pro modulo suo imitato-

res effecti de hoc mundo rapiantur:
sicut psalmista canit cum sancto sanctus
eris et cum viro innocente innocens
eris. Nec solum religiosa quelibet etiam
tradenda est in membris suis adhuc in
carne positis strenue militantibus in
firmos membris et pectoribus fovere atque protegere
curitiis minime: verumetiam multo
magis in membris suis post sacre parte
quam militie ~~fideles~~ emeritorum sudores
requie et beatitudine gloriosis id
experienda est caritate: quemadmo
dum quidam perfecte religionis senior
de fratribus claravallis qui gratiam vide
di quoque res invisibiles a domino acce
perat testatus est dicens morienti
bus fratribus animas iam carne solutas
ad animam carne solvendam non
minori sed potius maiori frequen
tia et devotione. quam carne adhuc
negantes occurrere: atque ut ita
malignorum spirituum cum multa tru
culentia ex adverso occurrentium
malitiosas accusationes evadere
vereque luminis ac eterne beatitudinis
participium consequi possit officiosis
sima caritate insistere. Qua propter sic
non immerito felices pronuntiamus eos
qui exercitatione dure et laboriose
penitentie cum vivorum quam defunctorum fratrum
suffragiis morientes fulciri me
rentur: sic nimirum miseros et ut
ita dixerim omnibus hominibus infelicio
res plangimus eos qui cum habitu

religionis assumpserint non atten
cius attendentes. sed vitam suam
morum corruptione depravantes:
et si vivencium honestis obsequiis
tumulo inferantur: tamen nec vivi
ne defunctorum opitulationibus quicquam
consequantur. sed qui proprias dissolu
tionis seminaverint: igne eterni
malicie sue stipendium sortientur.

De religioso viro in cuius morte
anime defunctorum exequias celebrare
vise sunt Capitulum quintum

Enimvero si cui
fortassis scrupulum movet
quod prefatus senior dixit fratribus
et ex hac vita decedentibus. animas
carne solutas ad exitum morien
cium occurrere: nullatenus questio vel
sancto viro ita dicenti vel nobis ea
quasi falsa scribentibus succenseat:
sed pacienter sustineat. et veraci
testimonio nos asserere probabit.
hoc non solum spiritualibus a sanctis viris
cognita: sed gratia omnipotentis
conditoris nostri etiam carneis oculis
et corporalibus auribus visa et
audita quoque fuisse: quatinus tanto
minus mortalis homo de mise
ra seu beata vita anime post mortem
corporis secundum meliorem qualitatem
dubitet: quanto perspicacius sub
tilem et invisibilem eiusdem anime sub
stanciam ad nutum creatoris cui omnia
possibilia sunt in carne viventibus
coniungi. et ut ita dixerim amisceri

deprehenderit: presentemque uitam
quam caducam atque transitoriam
esse non ignorat funditus despiciens.
ad illam ad quam per momenta
singula defertur omni sollicitudine
bonis operibus inuigilando se prepa
ret. In partibus minoris britanie
erat aliquando homo quidam secularis:
qui licet secularibus negociis deditus.
cureque rei familiaris intentus esset:
erat tamen fidelis et timoratus atque in
obseruantia mandatorum dei pro mo
dulo suo deuotus. Inter cetera uero bo
na que uel publice uel priuatim solo deo
teste faciebat: hanc sibi fecerat con
suetudinem: ut ad ecclesiam uadens
uel inde rediens seu quacumque alia
occasione cymiterium transiens pro
animabus fidelium ibidem pausantium
deuotam domino precem libaret. Con
tigit uero ut expleto tempore uite sue
de hoc seculo nequam migraturus: lecto
decumberet. Cumque iam morte se uicinum
sentiret: medijs noctis tenebris
misit ad presbiterum suum: rogans
ut ad uisitandum se cum diuino sacra
mento uenire dignaretur. Presbiter
uero segnitie pressus. et heu plus
diligens commodum carnis sue quam
salutem anime parochiani sui. pergere
renuit: dyaconum tamen suum nomine
danielem bone conuersationis uirum ui
ce sua destinauit. Qui libenter
obediens et iussa celeriter complens:

postquam morienti uiaticum tradidit:
ad propria redire non distulit. Mox ergo
ut pauperculus ille sed meritis diues
in sinus perpetue sanitatis et non peritura
rum diuitiarum largitorem christum dominum
ad munimen sui recepit: letus hominem
exiuit: et cum illo ut communis qui pauperum
susceptor fieri dignatus est. paradysi por
tas ingressus lucidas beatorum spirituum man
siones accepit. Dyaconus uero rediens
ubi ostio ecclesie appropinquauit: inuenit
illud apertum: quod clausum firmissimeque
obseratum dimiserat. Unde cum multum
obstupuisset et ancipites mente
uersaret cogitationes: ita mox diuina
uirtute in eodem loco defixus est: ut se
inde mouere non posset. Et ecce re
pente in cimiterio illo audita est uox
clamantis: atque dicentis. Surgite
fideles uniuersi: surgite quatenus
et exite de tumulis uestris. quotquot
in cimiterio isto estis uel requiescitis:
ut conuenientes in ecclesia commendemus
animam defuncti huius carissimi nostri:
et rependamus ei uicem beneficij sui.
Quotiens enim per hoc cimiterium transire
solebat: totiens pro nobis orationem spe
cialem facere consueuerat. Ad hanc uocem
repente uelociter exurgere mortui:
strepitusque est fragor atque tumultus gran
dis: cum egrederentur de tumulis suis.
Porro in ecclesia uidebantur cerei multi
hinc inde parietibus affixi: qui eandem
basilicam copioso lumine illustrabant.
Quam cum defuncti illi ingressi fuissent:
reperiunt ibi suauem melodyam diuinam

NB ista ... [illegible] ... vigilias cantant ... pro tali

i cõmune laudare: et cõmendacõis
offitiũ sollempniter decantaret: ita
ut uno dicente collãs et orõnes:
alii subiungerent amen ceterasque
responsiones quemadmodũ i choro
psallentibus fieri solet. Commẽdacõne
uero cõpleta: clamatũ ẽ denuo: ut
singuli reuerterentur ad loca sua.
Quibus egressis de oratorio: factus ẽ
iterum sonitus et collisio tumultuose: quã
se i eis recollocauerũt. Tunc pau
latim ceperũt deficere luminaria illa
q̃ i ecclesia illa uidebantur quousque penitus
extinguerentur. Hiis itaque cõpletis:
solutus ẽ clericus ille de loco illo quo
fixus hẽbat: et intrans oratoriũ
reposuit ibi sacramentalia uasa
q̃ secũ detulerat. Qui cũ ad man
sionẽ presbiteri redisset ille trutina
tertie sue metiens alios et nẽmẽ
profunda nocte facile uigilare re
putans: quasi miseratus hominẽ
pro labore: rogabat eũ citius stra
tũ repetere ac dormire. Cui ille respondit
Non est nunc modo pausandũ: sed
tibi potius surgendũ atque labo
randũ. Iam enim defunctus ẽ eger:
ad cuius exequias procedere nos oportet.
Vix uerba finierat: et ecce nuncius
uenit. super dicti uiri obitũ nuncians:
aduentumque presbiteri flagitans. Sur
gens itaque licet inuitus sacerdos cũ
dyacono sine mora perrexit: et de
bitũ pio funeri obsequiũ impendit.

Porro dyaconus ille beneficio
gratie dei tam dignanter se uisitan
tis nequaquam ingratus existens. sed de
uisione quã uiderat affectus uehe
menter atque cõpunctus: omnia que uel i re
uel i spe habere poterat reliquit:
exiensque de terra et de cognacõe sua
turonis i monasterio sancti martini
religionis habitũ suscepit. Ubi eciam
ani religiosã uitã [struck through] agens:
fideliũque defunctorum memoriã fre
quentans, proficientibus [struck through] me
ritis postmodũ eiusdẽ ecclesie prior
cõstitutus ẽ. Prefatã uero reuelacõnẽ
quibusdã familiaribus suis secretius
innotuit: que tamen ob mirande rei
nouitatẽ silencio tegi nõ potuit:
sed ad noticiã eiusdẽ loci abba
tis celerius peruenit. Qui de re
tam incredibili aut improbabili edo
ceri aut eã penitus reticeri uolens:
coadunato fratrum cetu i capitulo corã
omnibus eũdẽ priorem super huiusmodi
uerbo conuenit. districte precipiens atque
i uirtute obediẽ adiurans. ut
ueritatẽ huius rei ab eis nõ celaret.
Qua ille tandẽ adiuracõne con
strictus licet uerecundie sue parci uo
luisset ne i publico hoc fieret: tamen
ad honorẽ dei et ad edificacõnẽ
proximi: quod sibi acciderat uerecundus
et pauidus explicauit. Cognita
igitur ueritate predictus abbas cũ esset
uir bonus et religiosus super tam
inauditis mirabilibus huius reuelacõis.

[pres]ignatum sacrum future resurrectionis misterium quodammodo presignatum. gratias egit deo. generalemque legem in cenobio suo sanciens precepit ut quotienscumque eum contigerit aliquos de fratribus in terra contingere totiens pro fidelibus ibidem pausantibus ad minus semel orationem dominicam dicere non pigritarentur. Neminem ergo frivolum vel absurdum videatur quod diximus animas defunctorum fratrum decessui morientium fratrum quodammodo interesse. atque ut ab instantibus tunc periculis eruantur propensius elaborare: cum presenti manifeste doceamur exemplo. tanto tunc eas ad succurrendum ferventius et devotius insistere: quanto quis in hac vita earum memoriam habuerit atque ad mitigandum districti iudicis sententiam precum suarum suffragia impendere sollicitior fuit. Nam quid aliud etiam nobis innuitur per hoc quod de bone memorie domno Gaufrido Sorensi quondam episcopo supra in hoc volumine continetur: qui scilicet dum esset adhuc monachus in Claravalle vidit manifeste quadam nocte infra vigilias sacras psallentes alacriter et orans ab aquilonari parte ecclesie id est ab eo in quo defunctorum fratrum corpora pausant multitudinem magnam candidatorum venientem. que per anagradum ~~[deleted]~~ presbiterii transiens ostium quod ad infirmitorium vergit egressa est cum eodem momento in infirmitorio quidam bone conversationis senex in extremis agens agonizaret: nonne hoc quod beate defunctorum anime fratrem corruptibilis vite indumentis exutum in suum consortium recipere. atque malignorum spirituum phalanges calumpniari eam cupientium propulsare veniebant? Quantum vero intelligimus hec de illis animabus solummodo sentienda sunt. que ab omni culpa simul et ab omni pena emancipate beatitudinis eterne felicitate iam adepte sunt: similiter et de illis morientibus qui in sancte vite religiosa conversatione hoc meruerunt. ut beatarum animarum presidiis in periculo mortis fulciantur.

De milite qui de periculo mortis per fidelium animas liberatus est. Cap. vi

Quia in relatione quam memorabili huius miraculi ostendimus. qualiter fidelium anime pro se devote orantis vicem beneficii sui in morte ipsius impenderint: libet nunc referre quod quidam studeose pro fidelibus defunctis orantes seu elemosinas pro eis facientes etiam de presentis vite periculis et de inimicorum suorum gladiis cervicibus suis imminentibus. earundem animarum opitulatione liberati sunt: quatinus religiosus quisque mercede laboris se privandum non esse certus existat. si affectum compassionis et actum subventionis porrigat animabus. iuxta sententiam iusti iudicis dei vapulantibus: cum etiam

secularibus nonnullos qui in hac parte devotionis ferventiores extiterunt. extreme calamitatis pericula propter hoc pietatis negotium evasisse cognovimus. Constat enim compassionis affectum nil deo esse acceptius. quippe quidem summe miserationis pietas summam divinitatis beatitudinem ad subveniendum miseris de celis ad terras descendere fecit. et quia defunctorum anime que iam per se mereri non valent. tanto gratius suscipiunt misericordie beneficium sibi a viventibus impensum. quanto per hoc penas suas aut mitigari aut citius finiri senciunt. quas pro meritis suis exigentibus duras vel diuturnius fore debuisse non nesciunt. Igitur miles quidam in actu et habitu seculari. secularem animum bonorum operum studiis reprimere satagebat. seque mortalem esse et tempore suo moriturum fore crebro recogitans. mortuorum memoriam apud deum prece et devotione qua poterat frequentius faciebat. ~~Decreve~~ Decreverat namque ut nulla umquam necessitate nulla festinatione atrium ecclesie transiens preteriret. ut non stans facie ad orientem versa. dominicam orationem pro fidelium animabus mitente diceret. dominumque defunctis misereri supplicans exoraret. Contigit vero ut ab inimicis suis sibi insidiantibus quadam vice ita repente circumveniretur. quod aut instantis periculum mortis incurreret. aut nullum fuge presidio tutum iter esset. Cursu itaque rapidissimo fugiens casu accidit. ut ad clausuram qua cimiterium cingebatur currendo deveniret. Nam vero competentiorem compendii semitam ad effugiendum quos fugiebat non inveniebat. citius saltibus clausure transcursis per medium cimiterium transiens cepto cursu anhelus insudabat. Verum inter currendum religiose consuetudinis sue quam multo tempore illibatam servaverat recordatus concidit corde. et quid sibi in tanto periculo rerum discrimine faciendum esset estuanti mente pensabat. Aut enim debitum spirituale cum periculo vite fidelium animabus persolvendum erat. aut debiti prevaricatorem reatum iusto iudice deo qui in se confidentibus in qualibet arto necessitatis articulo servare potest conscientia reum tenebat. Sed quia in tanta discriminis angustia diu deliberandi spacium non habebat. vincit cito pietas fidei metum corporee fragilitatis. devotusque contempta morte fidelibus defunctis solitum precis subsidium nequaquam subtrahere. sed si ita placeret altissimo super tumulos eorum pro quibus orabat gladiis inimicorum confossus occumbere. Itaque suppresso cursu gradum sistit. turbatusque tranquillans

v. aliud qualiter defunctorum quendam defenderint

animum facie sicut solebat
ad orientem versa; dimissa oratione
tanto sinceriori pietatis affectu
dicere cepit, quanto se hanc novissi-
mam ad deum fundere precem et
quasi ultimum vale fidelibus de-
functis offerre existimabat. Inte-
rim vero crudelissimo letalis
odii livore exagitati rapidis
passibus advolant inimici; cer-
nentesque reverentem stantem virum
cuius sanguinem sitiebant; metu
mortis deriguisse putabant; et
quasi iam voti sui crudelem effectum
habituri. de scelere committendo
ut sperabant perpetrando; ipse
quidem. sed non impune tripudia-
bant. Namque ubi precipitatione
furibunda in insaniam versi septa
cimiterii irrumpere immunitates
ecclesie dei violare et hostiam sub-
missa cervice. inclinatoque capite
stantem, intentione prima fratricide
premolare festinabant; ecce re-
pente vident armatorum multi-
tudinem magnam nimis totum ci-
miterium replesse quam defunctorum
animas fuisse pro quibus ille orabat
non improbabiliter creditur; que etiam
intercessorem suum stipata corona.
ambientes ut orationem quam pro
eis inchoavit absque impedimento
perficere posset. sua sollicitudine

obsernabat; et adversarios vero gladios
et hastas terribiliter vibrabat. At vero tus
deo odibiles illi solo maligni de-
siderii voto homicide videntes tam
subitam rerum mutationem et armatorum
catervam sibi imminentem; stupefacti
et mente consternati. fugam velociter in-
iere; et qui aliena vitam crudeli occi-
sione perimere venerant. emolumen-
ti maximi loco reputabant si suam
fuge presidio servare potuissent. De-
votus autem ille orator nil tale videns
vel sentiens postquam orationem complevit.
cursum quem pietatis intuitu tante
necessitatis articulo coactus obmiserat
repetens; priori celeritate velut
insequentium inimicorum se manibus fu-
giens probe aufugit. et quia gla-
dios furentium inimicorum et de tam
proximo sibi imminentium evadere
potuisset miratus expavit. Cetero
post aliquantulum temporis inimicitiarum
nube caritatis ardore dissipata
pariterque pulchritudine inter partes
stabiliter reintegrata. cum familia-
riter ab invicem quereret. illi quidem
quid cause extitisset quod mortis ar-
ticulo sibi imminente quasi inmobilis
stans de loco non moto fuisset;
ille cur vite ipsius pepercissent;
cum oportunitatem perdendi eum nacti
fuissent. cognita ab alterutrum
misterii veritate. dimissi qui fuerant

mirabilia magna solus magnifi
ce collaudabant: et tamen ipsi quod etiam
plures alii qui tam grande miraculum
propere potuerint ad orandum pro
fidelibus defunctis non mediocriter
attenti sunt: quod utinam et nos et
omnes quos hec legere vel audire con
tigerit. religiosa devotione imitari
non pigritemur. Aliud non stupendum.
~~stantis~~ quatenus animarum promo
tione dignum censebitur illud. quod de euse
bio sicilie duce dicitur sicut per
plures iam orbis partes etiam per scriptu
ram divulgatum est. Hic enim cum hereti
adversarium principem quendam qui divi
ciis multis et gloria temporali nimis
exaltatus spem suam in robore et mul
titudine exercitus sui ponebat: ipse
fiduciam suam deo committens pro libe
ratione animarum fidelium multa bona
faciebat: et ecce magno dei mira
culo pro eventu animarum sibi de celis
missum muneris et equis et armis op
time adornatum. tum ipsum emulum
suum quod cunctum exercitum eius in deditione
recepit: atque per admonitionem earundem
animarum pro impensis sibi ab eo beneficiis
gratias agentium et ad subveniendum
defunctis exhortantium confortatur: mul
to plura bona pro liberandis animabus
~~fidelib~~ fidelium quam ante faciebat per
civitates et ecclesias dicionis sue sub
iacentes agere decrevit. Patet quod certum de
victoria esse potius quam pietate et

operibus pugnat. Patet quod inexpugna
bili veritatis testimonio subnixa est
sententia qua dicitur quia qui pro alio orat
pro se ipso laborat: sicut huic reli
gioso principi de quo loquimur in summo
honoris sui discrimine. et item devo
to militi cuius super meminimus in
supremo vite sue periculo tam feliciter
quam excellenter experimento donatum est.
Si enim pietatis opus esse creditur: si
fideles pro fratribus et proximis qui ad
huc iustitie opera exercere possunt atque
iustitie premium mereri valent orare:
quanto magis negotium pietatis
omni acceptione dignum esse cense
bitur pro animabus fidelium intercedere qui
iam nunc opera iustitie per que bona merita
conquirunt operari nec ultra ad prime
remedia confugere valent: sed solummodo
peccatorum et negligentiarum suarum penas
iuxta divinitatis censuram solvere
coguntur.

De sacerdote qui pro defunctis orans atque dicens requiescant in pace audivit magne multitudinis voces respondentes Amen. VII.

V frequenter licet per se ultra
operari nihil valeant. pro se tamen
laborantibus miro atque iocundo dei
omnipotentis dono collaborare et
quodammodo congratulari quandoque depre
henduntur: sicut ante multos annos.
cuidam religiose conversationis monacho
accidisse certissima seniorum relatione
didicimus: sed et scripto ad postero
rum memoriam signatum scimus.

Apud provinciam que germania citerior
tenuidicitur que vulgo saxonia dici
tur cenobio quod de ordine cluniacensi
censi infra muros padebrunensis
civitatis constructum nomini sanctorum apostolorum
petri et pauli attitulatum est. fuit
priscis temporibus dum adhuc cluniacensis
censis ordo in statu suo vigeret
monachus quidam secundum nomen suum
christum amans: nam amo nomine
vocabatur. Hic cum esset sacerdotali
honore preditus: officium suum ma
ioribus suis adornare curabat: et
divina misteria devotione qua
spiritale misterium decebat celebra
bat. Ut autem tanto devotius quanto
secretius in contaminatum sacrificium in
archa contriti cordis offerre pos
set: capellulam quandam in honore
sancti allexii consertam et ab oratorio
eiusdem loci ~~cimiterio~~ cimiterio
tantum mediante remotum. causa
dicende misse frequentare solebat:
unde et ipsum cymiterium recuperato
itinere assidue terere tunc habe
bat. Ad sacram vero edem vadens
aut inde rediens. manum devo
te orationis absque tedio redempti
onis porrigebat fidelibus defunc
tis: et quo se transactis diebus
suis itinerandum fore recogita
bat: eo itineratorum pericula pre
pensans. eorum supplicia mitigari
suppliciter precabatur. Factum est autem in

una dierum dum celebrans sacris mis
teriis rediret et pignus sancte orationis
hiis quibus cum debitorem pietatis
effecerat: impigre sicut solebat per
solveret: completaque oratione in conclusione
subiungeret. Requiescant in pace: au
divit manifeste multitudinis turba
respondente sibi et dicente amen
amen. Quod ubi audivit totus in
tremuit: et has voces esse animarum
pro quibus orabat reputans tam conti
guas eas sibi invisibiliter esse minu
tus expavit: bone que consuetudinis
usum quem eatenus devote servaverat,
tanta deinceps propensione vigilan
cia prosecutus est: quanto devotionis
sue obsequium acceptabile deo. fide
libus que animabus gratum et fructuosum
existere tam insitati miraculi novi
tate learn agnovit. Sancta ergo
et salubris est cogitatio pro defunctis
exorare: ut a peccatis solvantur. De
puero qui post mortem peccata sua
confessus est capitulum octavum

O Eterna dei sapientia
que ex ore altissimi prodisti.
attingens a fine usque ad finem for
titer. sed tamen disponens omnia suaviter.
quam per prophetam dicis. misericordia mea non
deficiet: et miserebor cui miserei
voluero. quid amplius. quod excelle
ntius. quod dulcius de tua piissima
benignitate. humana natura peccatis
et viciis obnoxia experiri poterat:

N alias
Respondeat ad preces Amen

quam hoc quod pauperi tuo sic pie
misereris. Sed ut mirabili nimis
et soli omnipotentie tue possibili
commercio inter mortuos et viventes
differente, illi quidem culpas et negli
gencias suas quas carne vegetan
tes minus correxerant: viventibus
prodant. et isti orationis subsidium propen
sius querant. isti vero animas in tremendo
iam examine tuo constitutas. date sibi
potestatis auctoritate absolvere pre
sumant. singularis quoque sacrificii de
vota oblatione cum sanctis precibus assiduita
te ad gaudia paradysi sublevare pre
valeant. Sed ecce o benignissime
et misericordissime fili dei vivi et
fili beate virginis marie domine ihesu christe.
adhuc aliquid sublimius et dulcius
nobis de melliflua petra dulcedinis
tue profluxit: dum sacramentum videlicet
confessionis profundos et inenarrabiles
gemitus contriti cordis baptismum
quoque amarissimarum prime lacrimarum
uni ex pusillis tuis quantomagis
indebite tantomagis pie concessisse
probaris: et quod infirmitas humane nature
presumere non audebat ut fieret: hoc
immense pietatis tue munere factum.
merito inter maxima laudis tue pre
conia deputanda miratur. Obsecro
autem eos qui hec lecturi sunt: ne huius
quasi falso conscriptis derogare velint:
quia nostra iam memoria res acta est:
sicut hodieque nonnulle probabiles perso

de ordine cysterciensi testificantur.
Bone itaque memorie dominus hugo
bone vallis abbas quantam spiritualium
carismatum gratia decoratus fuerit: cunctis
qui tam virum nosse vel famam virtutum
eius percipere potuerunt liquet. Hic
in obsequio suo puerum quendam
conversum habebat: qui vivacitate et
agilitate sui ad itineris commoda
pernecessarius erat: ideoque tam ipsi
abbati quam ceteris exteriora negocia
curantibus carus et acceptus erat.
Contigit vero ut in dimidio dierum
adolescentie sue horrendum spiritus
ac carnis subiret divortium: dire
que mortis que nec etati nec conditioni
parcit: crudele vectigal solvere co
geretur. Repente namque gravi corporis in
valitudine correptus: dum florentis
iuventutis vigore cotidianis de
fectibus marcescere gemeret: experimen
to didicit: quam verax sapiens
dicat: quoniam adolescentia et voluptas
vana sunt. Tandem vero de presenti
vita desperans cepit de future
vite statu quantum pondus egritudinis
paciebatur vel potius quantum plus
domino inspirante dignatum est pavida
mente cogitare: seque lubrice etatis
impulsu contra deum ac creatorem suum
multa deliquisse tristis et lacrimas
confessionis remedium velut uni
cam tabulam post huius seculi ma
gno et spacioso mari naufragium

querē. Sed vtrū sui rapiente
mortis articulo qd' pie desideā
bat minime ɔsecutꝰ sit: an ɔfessio
cōfessois sui simplicitate uel ne
gligentia canonice absolutꝰ nō
fuit ignoramꝰ: tn̄ qd' ab his
a quibꝫ cū moriens ꝑ defūctꝰ
iuuari debuerāt. tīmꝰ ꝑ tali ado
lescentulo vm̄ vtiqꝫ ex pusillis
dm̄ expedivet ꝓcurarentur: con
fessionis pꝰ morte eximꝰ frē
mirabilis ꝓbat euentꝰ. Sup
dicto naqꝫ venerabili abbate
hugōne quadā nocte ī stratu
suo quiescente. idem adolescēs
iā defūctꝰ ī visu apparuit: me
rentis atqꝫ ī angustia ɔstituti.
supplicem vultū ⁊ habitū p̄
tendens. Deniqꝫ cū multa re
uerentia accedens et genua
sua sup genua sc̄i abbatis de
cent' ɔponens: manꝰ quoqꝫ
supplices cont' pectꝰ ipsius pro
tendens sup venerabil' iacentis
atqꝫ sic quasi ad orōnē ꝓcubuit.
atqꝫ ut cōfessionē suā recipe
dignaret' lacrimosa prece rogauit.
De hīs distinctis processꝰ causarꝫ
euentuū articulis ī qbꝫ se peccas
se dicebat ɔfessionē flens ⁊ eiu
lans fecit: int' q̄ ī nōnull' etiā
crimalibꝫ se cecidisse cū tantis
suspiriis tantiqꝫ largo lacrimarꝫ
ꝓfluuio fassꝰ est: ut vix ī toti uete
aliquo tante contrōnis et ɔpūctiois
altitudo possit īueniri. Confessiōe
aut' sua ꝓfundiores adhuc gemitꝰ
edens vberioresqꝫ lacrimas lacrimis
sup addens: cū maxima cōtrōne cor
dis supplicat' ꝑcabat' ut sui mise
reret': sibiqꝫ supnū iudicem iustis
mitem. ꝑctoibꝫ t'ribilē. sed peni
tentibꝫ venia ꝓmittentē: suis scīs
orōnibꝫ placatū redde dignaret'.
Interim uō religiosꝰ abbas ad
tante ɔpūctionis lacrimas ⁊ suspi
ria p ɔpassiois pietate totꝰ ī se
metipo liqscebat: et dū miserie
angustijs p miseracōis latitudinē
responde conat' euigilat: sciū qd'
videat et audiat mente ptractās.
Dū se ad ɔpassionē defūcti ītimis
quibusdā stimulis urgeri sentiet:
vanā nō eē visionē intellexit. Et
uō tota dubietatis scrupulū de
corde ipsius tollere: mirū dictu
mira ōmipotentis clementia dei
qd' spūalis substantia spūalit'
gessisse visa fuerat: materiali expi
mento ī assertionē vē visionis ei
ꝓbare ɔcessū est. Nempe dū locū
ī quo penitentis aīa prīe lacrimas
fundens ꝓstrauerat. manu tange
do palparet: ita ꝯpertū q° tegebat'
madefactū reperit: ac si ipsius qui

Confessio post mortem

easdem lacrimas spiritualiter fudisse visus
fuerat liquidi elementi humorem
in se habuisset. Sed in hiis similibusque
divine potentie mirabilibus si ratio non
consulatur sola: que dicuntur incipiunt esse
incredibilia: si in usu vitam agnoscitur diui-
na: desinunt esse mirabilia. Itaque reue-
rendus abbas exhortacioni nichil hesitans.
quam (qua) sibi ad succurrendum xpisti domini
clementia destinarat: in templo sororem
absoluens: et tam suis quam fratrum suorum
orationibus missarumque celebrationibus de-
uotis satisfactionem pro peccatis eius
offerens deo. miseram et ream eterne
mortis suppliciis subduxit: immor-
taliumque beatitudinis ut pie credimus
per gratiam dei participem effecit: sicque
quod impossibile erat apud homines
violentia sancte caritatis cui etiam
que impossibilia creduntur apud deum pos-
sibilia esse ostendit. De quadam sorore
que per reuelationem ad confitendum ammo-
nita est. C. ix.
Apostolus more suo de altitudine misericordie dei
loquens: ut innotescat inquit per
ecclesiam principatibus et potestatibus
in celestibus multiformis sapientia dei.
Dominus quoque beato iob omnipotentie
sue opera innumerando: Concentum
ait celi dormire quis faciet? Mor-
tali etenim nature impossibile est nosse
quante dulcedinis quamque intime sua-
uitatis armonie mulcet et delectat
illas sublimes beatorum spirituum pot-
potestates per opera gratie multifor-
mis sapientie dei: per quam suorum etiam
suam de lacu miserie et de luto
fecis idest inquinamento peccati
eruta in corpore sacro collegio conso-
ciat. non habentem maculam aut
rugam neque aliquid huiusmodi.
Ipsa namque sapientia et ueritate at-
testante didicimus. facilius esse
ut celum et terra transeant quam ut
unum iota uel unus apex de lege
gratie ipsius pereat. idest ut uel
minime occasiones per quas etiam
ultimi quique in populo dei salu-
tis remedia consequuntur. sic
retardentur ut effectum quoque non
mancipentur. Qua propter quadam subti-
li occasione eadem benigna sapientia.
cui peruigil cura est salutis ho-
minum. cuiusque oculis nuda et aperta
sunt omnia. quandam famulam suam de
statu conscientie sue ammonuit exempli
gratia notabilius: quatinus omnis ho-
sanum sapiens tanto ualidius eidem
sapientie incardescat: quanto dulcius
audit eam per familiarem sibi sapi-
entis organum protestantem. delicias
suas esse cum filiis hominum. Sororis
cuiusdam monasterii uirgo erat deo
ualde deuota: que tam scrupulosam
quam subditas sibi sorores ad di-
strictionem discipline regularis di-
screta sollicitudine coartabat. Et

licet placata fuisset deo sua con-
uersacio eius: unum tamen erat quod puritatem
eius maculam inferebat: quamuis
hoc ipsa minime deprehenderet in
consciencia sua. Fecerat namque in infancia
peccatum quoddam quod puerili ebitudi-
ne neglectum. longitudine quoque
temporis ita in obliuione absortum fue-
rat: ut nullatenus tale aliquid
se fecisse meminisset. Volens autem
pius dominus deuotam sibi famu-
lam pro peccato quod nequaquam verecundia
sed obliuio celabat: confundi ab
inimicis suis in porta: tali ordine
et quid et quando deliquisset ei ma-
nifestare dignatus est. Quadam
namque nocte eidem venerabili per-
sone dormienti apparuit in visu
femina quedam. que ipsam hodie
paruulam nutrierat: et quamdiu te-
nera etas capere poterat primis
discipline rudimentis imbuerat.
et proprio eam nomine appellans sicut
infantem appellare consueuerat. Gilla
inquit filia mea quid agis? Ad-
huc usque dissimulans negligenciam
torpes? et peccatum illud quod in infancia
tua sub cura mea posita com-
misisti per confessionis et penitencie re-
media non diluis? Cumque et qualita-
tem peccati ei intimasset. illa quasi
rubore suffusa. et quod tanto ante
perpetrarat. ad memoriam reducens:
respondit. Aliquid tanti estimabitur ~~pium~~
peccatum. quod infima et stulta commisit
etas. nondum per exercicium et incrementum
vite ad plenum explicata racione: ut
hoc tantopere confiteri et pro eo peniten-
ciam habeam? Ait illa. Ergone parui
ponderis esse putas qualecumque
peccatum: quod non est confessionis rubore
penitencieque labore deletum? Istulta
igitur diligenter quam dico. Scias pro certo
et nullatenus dubites: quia sicut
in cortinis seu in parietibus effigies certis
lineamentis expressisque coloribus
meliorum depicte cernuntur: ita in anima
omnis hominis. qui qualitercumque in vita sua
discrecionem boni et mali habere potuit
peccata eciam minima que commisit feda
impressione signantur: exceptis duntaxat
hiis que confessionis et penitencie officiis per
graciam dei relaxata fuerint. Hiis dictis
sompno perterrita excutitur: atque de
verbis que audierat stupens. diu diligen-
cius cogitat et recogitat: inuenit
vanam non esse hanc visionem: sed ne
in infancia sua tale aliquid se fecisse
recolit. quale in visu audiuit: quod
tamen ex quo annos discrecionis intrauit
et habitum religionis assumpsit: numquam
consciencie ipsius aciem reuerberabat:
quia a memoria penitus exciderat. Itaque
gratias agens deo. tanto sincerius

et humilius confessa est et penituit.
quanto sola largitate benignitatis
dei se hoc assecutam esse gaudebat.
tantoque de cetero. tam de preteritis quam
de imminentibus peccatis sollicitior exti-
tit. quanto divina hac revelatione
certius didicerat decipi eos qui vel
de ignorantia vel oblivione sibi
blandientes superfluitate conscientiis
suis temere presumunt. Cuius quoque in
hoc volumine continetur consimile quen-
dam defunctum alteri consocio viventi per
visum apparuisse. eique peccatum quod ante
xii annos dum adhuc secularis esset
commiserat. quodque mortifera oblivione
memoria elapsum fuerat ad memoriam
reduxisse: ut quatenus confiteretur et
peniteret consuluisse. Ubi cum timore
et tremore audiendum premens. scilicet
nota quod peccatum ante mortem minime solutum.
post mortem insolubile maneat.
Quid igitur erit de peccatis que rubore
confusionis. seu tedium dure penitentie vel
quod hiis periculosius est exacte per
tempus religiose vite confidentia celari
suadetur: Si illa famula dei de peccato
in annis puerilibus perpetrato ad confitendum
et penitendum etiam per revelationem ad-
moneri tute habuit. et iste frater audi-
vit peccatum criminali quod oblivio celabat
si ante mortem legittime solutum
non fuisset post mortem veniam ne-
gari. Hec horrendum est incidere in

manus dei viventis: quoniam terribilis
~~de~~ deus in consiliis super filios hominum.
Expedit itaque omni homini tamen
precipue religionem professo preteritos
annos vite sue sedule recogitare
in amaritudine anime sue: atque sine
dissimulatione oris confessione.
cordis contritione. boni quoque operis
exhibitione. semetipsum diiudicare.
si non vult cum hoc mundo damp-
nari. Angusta namque via que ducit
ad vitam. exoneratos et expedi-
tos vix recipit. quia iustus vix
salvabitur: oneratos vero et dilata-
tos curis et voluptatibus seculi
processus reicit: nec obest ianuam
vite intrare volenti. quantumcumque
se humiliet: est autem horrendum
malum si vel ~~[struck]~~ transfuso unius
digiti plaga superliminare pater
se erigat: quia mox se impinget.
et conquassato capite corruet. Con-
fidimus autem in domino ihesu. quia si quis
in adolescentia laxioris vite vias
secutus criminibus et sceleribus se involv-
erit: si excitante illo qui dixit lazare
veni foras evigilaverit ad circumst-
pentes se laqueos mortis: conatum-
que ad artioris vite vias redire
trepido et sollicito studio. non se-
mel sed pluries immo toto tempore
vite sue conscientiam suam discusserit.

et quicquid in ea invenit quod pure
confessus fuit. et insuper tam ea peccata
que meminit quam ea que forte
non meminit. cum luctu et lacrimis
pure deo in oratione confitendo. con-
tinue se pro eis humiliavit. pe-
nitentie fructu non carebit. Ceterum si-
cut apostolus ait. qui ignorat igno-
rabitur. ita pro delicto si quis secundum
multitudinem iniquitatum suarum mul-
titudinem miserationum domini querere
detrectaverit. huius sicut iude
merito ut timeamus memoria oblivis-
cetur. et tam pro hiis peccatis suis
que meminit quam pro eis que forte
non meminit. iudicium durissimum
portabit quicumque est ille. Recapit-
tulatio finalis eorum que in hoc
volumine continentur. Cap. x.

Explicitis hiis que de initio
Cisterciensis ordinis necnon
de reverendis atque in omni religione
conspicuis viris qui in Cistercio et in
Claravalle claruerunt. scribere neces-
sarium duximus. sed etiam de exemplis
que pro rei similitudine non incongrue
ut arbitror iuxta finem locis
inseruimus oportunis. hac a lectore
nostro vicissitudinis gratiam postula-
mus. ut si aliquid in hoc opusculo
invenit unde ad amorem virtutum odi-
um vitiorum sive devotionis fervore
inflammari se sentiat. deo summe qui

nil boni fit et patribus quorum in-
dustria hec ad nostram notitiam pervene-
runt gratias agat. nobis vero quorum non
parvo labore compillata in unum corpus
compacta sunt. pie orationis suffragium im-
pendere dignetur. Neque enim quasi novi
alicuius operis auctores hec conscripsimus.
sed sicut in exordio huius voluminis prefa-
ti sumus. ea que a studiosis patribus spar-
sim exarata repperimus. ad mani-
festiorem rerum notitiam maioremque
legentium utilitatem in unum collegi-
mus. pauca tamen capitula que a religiosis
et fidedignis personis certa relatione
didicimus. continuationi interere
curavimus. Ita pulmentum filiis
prophetarum ex herbarum in agro veterum
patrum collectarum concisione et decocti-
one parantes. ut colloquintidas
falsitatis tamquam elleborum mortife-
rum in olla considendum nephas duce-
remus. Duplicis autem rationis considera-
tio nos ad hanc partem sollicitudinis
incitavit. Et primo quidem ut fratribus
nostris qui in remotioribus orbis partibus
sacrum ordinem nostrum professi statum do-
mus cisterciensem. tamquam caput et
matrem omnium nostrum. itemque statum
domus claraevallis. per beatum bernardum
carius amplectitur de initio ordinis
certam notitiam traderemus. utriusque
etiam domus primi patres quam sublimem
quamque imitatione dignissimam vitam

duxerunt ad tempora edificationem
pandemus. Quod uero ut monachis
nigri ordinis calumpniandi occasio
nem tollemus: qui etiam secularibus
et rerum ignaris derogant ordinem
nostrum: dicentes eum ex presumptione
cepisse: et patres nostros qui primo de
molismo egressi sunt absque licentia
abbatis sui egressos fuisse: quod quam
falsum sit principia huius voluminis
plenissime testantur. Absit enim
ut presumptio mater ruine. nouerca
stabilitatis. ullam partem habuit in
religioso proposito sanctorum virorum. Absit
ut non romanis et diuine auctoritatis
pleni fuerunt voluntarium sacrificium ser
uorum dei: propter quod laboribus et erumpnis
multis desudantes seipsos in ara
cotidiane crucis hostiam viuam sanctam
deo placentem immolare non dubita
uerunt: ut ordinis monastici purita
tem de squalore dissolutionis. et
baratro preuaricationis eruerent: proprio
labore et industria ad multorum salutem
in antiquum sacre religionis statum
deo auxiliante reformaret. Horum
fortissimorum athletarum christi. dux et
signifer exstitit beate memorie dominus
stephanus cuius supra meminimus: qui
~~anno~~ decimo anno instituti cysterciensis
ordinis pastoralis cure officium in
eadem domo suscipiens. et propagan
de sacre religionis desiderio feruens.

cum per continuos quatuordecim
annos paucitatis sue tedio tam ipse
quam fratres eius vehementer afflicti
fuissent: quintodecimo demum anno
diuina desuper ~~aspiratione~~ aspirante
gratia tunc temporis apostolicum beatissimum
bernardum cum turba fratrum et sociorum eius.
ad tyrocinium spiritualis probationem
suscipere meruit: domino ad dilatandum
cysterciensem ordinem per vniuersas
occidui orbis plagas ex die illa
et deinceps copiosissimam dante
benedictionem. Iste reuerendissimus
pater stephanus post aliquantos annos
fratres sancti bernardi ad edificandum do
mum claceuallis mittens ipsum ve
nerabilem virum sanctum bernardum in
iuuenili adhuc etate constitutum. sed
sapientie et religionis maturitate
multorum canos transcendentem. ideoque
reuerendum illis abeuntibus prefecit
abbatem. iam tunc ut credimus spiritu re
uelante prenoscens. quante preciosita
tis quanteque pulchritudinis cedrus
illa futura esset in paradyso ecclesie dei.
quante etiam multitudinis cetus ex
diuersis mundi partibus collectus sub
umbra condensarum frondium. id est
multiplicium meritorum eius ab estu
carnalium illecebrarum foret refri quibus
gerandus. Sed estimare sufficiat
quam grandis multitudinis fuerit
beatorum ille cetus: vel ex qua diuer

puītys et insulis coadunatg:
Nempe ut de mediterraneis ytalie germanie gallieqꝫ puītys ta
le gmanie gallieqꝫ puīcys ta
ream. ipe ext̄me insule ybnie.
leytanie. darie. et suecie. q̄ fine
orbis sitūt ad hūc cetū ꝑficien
dū crebras ꝑsonas mittebant.
et ꝑt̄ abbate sc̄m etiā locū scm
celebri deuotōne venerabant. Ut
etiā de cōuersis taceam quoꝝ
longe copiosior erat n̄us q̄ mona
choꝝ: post decessū bt̄i viri sil'
ī vno loco repti sūt libelli ꝓfes
sionū octingenti octoginta octo:
exceptis quā pluribꝫ aliys qui
negligentia ꝛ longinq̄tate tp̄is
dilapsi nō poterāt inueniri. Ubi
nō aliq̄ de hoc sac̄ cetu disciplīe
vome ceīula. ūtutūqꝫ s̄cītībꝫ
receptis adeo ꝓfecissent: ut iā
fructificare aliysqꝫ ꝓdesse posse
sperarent: sicut ex diūsis regio
nibꝫ colligebant: ita etiā mox ad
diūsas regiones causa edificandoꝝ
cenobioꝝ emittebant: sicqꝫ fiebat
ut licꝫ ꝑsepe nonagenariū nō
nūqꝫ nō centenariū nūm excede
rent nouicy: nūqꝫ tn̄ sac̄ ille
conuentꝫ minime multitudinis
āgustias pateret. Ut te recordacōis
dn̄s henricꝫ mitestole qd' ē ceno
biū ī dacia de linea claēuallis
p̄mꝫ abbas referre solebat: q̄a
cū eēt nouicius ī claeualle et no
nagīnta tyrones ī cella ꝓbatoīa sub
disciplina bt̄i bn̄ardi ꝯstituerent:
q̄da uice discūbentibꝫ eis ītrauit
ad visitandū filios suos isde piis
simꝰ p̄r. sequente quodā cōūso
cū sporta ī suo caseo plena. Et
attendens ad ꝓfatū henricū q̄
tūc p̄or nouicioꝝ erāt: dulcissi
ma manu sua frustū casei po
suit añ eū: cōmonitōū hꝰ ubū
dicens. Frāt comede: grandis
eñ tibi restat uia. De hinc
fidelis minister magni illius
patrisfamilias q̄ faciet suos
suos discūbē. et trāsiens minist
bit ill'. p añ vniūsos nouicios
trāsiens ac singulis pitancia
caritatis porrigens eūdēqꝫ sermonē
p singulos repetens ꝛ corpa eoꝝ
iocūde refecit. et mentes ad
sollicitudinē arte et anguste vie
quā terere ceperāt excitauit.
Licet veō frequenter vi ūtutū de
sac̄ collegio claēuall' ad ꝓpaga
dā cysterciensis ordinis disciplinā
p dīsimiła orbis climata emitte
rent: nūquā tn̄ aut hyberꝰ
estus. aut scithici frigoris horroꝝ
seu alteā quelibꝫ īclementia celi.
actōs eoꝝ ī clinare poterāt: ut nō
formā ordinis quā ī claraualle
didicerant ī habitu ꝛ uictu cetisqꝫ

D

corpus necessariis vili constantia
retinerent: pulchre ~~cracioni~~
~~ce~~ craciami illud sibi vendicantes.
Constituites animi quos nō locus
alteat alter. Nec solū diuisarū
puinciaꝝ epi et magnates ceno
bia de disciplina vi dei i suis
regionibꝫ fundari postulabant:
sed etiā stupbarū urbiū ppli
ex discipulis eiꝰ archiepos sibi
⁊ epos eligebant. felices se arbi
trantes si de tante pfectiōis fōte
pastores aīabꝫ suis puidē potu
issent: cū tn̄ pfecte eiusdē mul
titudis pfectissimꝰ istitutor hāc
apud deū ⁊ hoīes spēalem grāz
obtinuisset: ut cū dignissimꝰ eēt
cogi. et aliquotiens i archiepm ul'
epm electꝰ fuisset. nūmē tn̄ de
amica sibi paupertate rapiꝰ digni
tatis huiꝰ apice cont' voluntatē
suā isigniri cogēt. Sed quaē nos
ista de ceteis urbibꝫ replicamꝰ:
cū ipm caput mūdi ipa q̄ est
ceteārū om̄ ecciaꝝ mr̄ sc̄a ro
mana eccīa. de hac hūili societate
de hac bti bnardi disciplina
sūmū pontificem i plenitudine
ptātis assūpseāt: et i ipa aposto
lica curia cardinales aliquos ip̄te
sollicitudis ascivit. Tua sūt hec
xpe dn̄e opa q̄ gloificantes te et
mandatis tuis obsecūdātes ita

gloificas: ut fiui tui q̄ scdm
apli preptū se subiciūt oī creāe
hūane ppt te: pleno pietātis iu
dicio sup om̄e mortale natūā
exaltent a te. Ceterū postq̄ clara
illa vallis pimū et clarissimū ab
batem suū pꝰ ortū et religiōa
actos ad supni ipatois thrsnn
sit palaciū. ut i ta tanto eēt pote
cior ad subueniendū q̄nto sume
maiestatis faciem vicinꝰ con
templaēt: p scōs successores eiꝰ
de quoꝝ ūtutibꝫ superius aliqua
cōphendimꝰ scē religiōis vigor
conseruatꝰ i eādē gloriosa domo
illibatꝰ durauit: sicut i temporibꝫ
veneābilis ac deo digni viri. dn̄i
pet' eiusdē successoīs dn̄i war
neri postea lingonensis epi
diuina fauente grā nob pbac
concessū est. Testis enī nobis ē
dn̄s q̄a cū i claāvalle disciplinis
claustralibꝫ ⁊ sac' ordis obsuan
ciis subditi eēmꝰ. tantū religio
nis ibi et caritatis. tantūq̄ pu
ritatis et honestatis vidimꝰ: ut
sepius i grā dei exultantes dic
emus i cordibꝫ nr̄is. q̄a si ipse
legislator nr̄ btissimꝰ pat' bnd'us
cuiꝰ regulā pfessi sumꝰ i carne
viuēt. ⁊ p seipm scm̄ illū con
uentū reget: districtius sacri
ordinis istituta i loco illo obsuāt

nō potuissent. Incuria nempe
ul' levitas seu dissolutio que est
ruina ordinis. locū ibi penitus
nō habebat. sed unanimū virtutū
frm fraternequ caritatis emulatio
ibi sem̄ vigebat. quodque magis
mirū est. ad hec singulos auste-
riori aliqua castigatione coge
prelatis opus nō erat. quia quasi
hereditaria successione ad se transmis-
sum tenebat sem̄ illa congregatio.
vicia declinare et virtutibus operam
dare. Vidimus etiā ibi ex discipu-
lis sci bernardi seniores morum gravi-
tate. religionis integritate. prudē-
cia et simplicitate reverendos bte
memorie dnm gherardū priorē.
dnm gaufridū eiusdē sci viri
notariū plurimū ab eo dilectū.
dnm hugonē de monte felice.
dnm petrū catalanensem. ceterosque
tam monachos quam conversos qui
a temporibus bti viri usque nostram etate
durantes. et exemplū fervoris
et devotionis reliquo corpori sancte
illius fraternitatis effecti. facile in
sua amabili conversatione monstra-
bant. quante perfectionis plenitudo
in claravalle primis diebus effulserit.
quamquidē paucorum seniorum strenuū
satis ordinis observantie exercitiū.
paucorum potuit admodū devotorum
imitari. Sed erre dū de puritate
religionis que nō solū in claravalle
sed etiā in cisterno ceterisque bn̄ ordina-
tis domibus cisterciensis ordinis in
multos ad culmen perfectionis pri-
mis diebus pervenit loquimur. quod
a prefato venerabili viro dno gher-
ardo priore in capitulo claravall' aliquā
audierimus. nō sine multo timore
retinuimus. Is namque dū quadam
vice ad morum conservatione disciplineque
custodia melliflua nos ammo-
nitione exhortaretur. asserebat an-
teriori tpe animas fratrum defunctorum quidā
spirituali viro eiusdē cenobii monacho
visibiliter apparuisse. seque penalibus
locis deputatas miserabili que-
rimonia prodidisse. nō quia grave
aliquod peccatum commisissent. sed quia
cotidianas negligentias vitari
minori sollicitudine quam oporteret
curassent. Si ergo btis
illis temporibus quibus negligencia
vix per rimulas intrabat et ubi
gemē culpe districti iudicis animad-
versio penali nimiumque mo-
lesta rasura abradebat. quid
de nostrorum tpm miseria sentien-
dū est. quando negligencia nō iā per
rimulas. ul' potius per rupturas
tepiditatis irrumpit. Qua propter
ne forte post negligentie et torporis

intuitiam. mors malitie et iniquitatis
intret per fenestras nostras. quin tempus
quod omnia consumit etiam religionem
enervat: cum pluriores sint homines
ad sectanda vitia potius quam virtu
tes: discussa totis viribus ignavia.
vestigiis precedentium patrum vili
inherere satagamus: eorum memoriam
in cordibus nostris versando: eorumque sanctos
actus frequenter et libenter relegendo:
quatinus per rectitudinem operis ipsorum
nobis rectitudo nostri operis quasi de
speculo lucidissimo appareat:
sicque salubri verecundia confusi discu
timus bona etiam que agimus omnino
imperfecta reputare: atque ad ~~melio~~
ampliorem iustitie perfectionem semper
anhelare. Si quis vero multum pro
ficere volens sed non valens: ideoque
tedio affectus remissius agere cepit:
audiat quid sanctus pater bernardus dicat.
Nolo inquit repente fieri summus:
paulatim proficere volo. Si ergo in
studio proficiendi non continuo sequitur
effectus: est tamen omni proficere volenti
quoddam proficere tenus si non desit
velle: solumque nolle proficere totius
negligentie et dissolutionis atque ad
extremum mortis et dampnationis occa
sio est. Obsecro itaque eos qui
ista lecturi sunt per dominum nostrum
ihesum christum. ne sola hec curiosi
tate legisse velint: sed diligenti

consideratione pensent. quid in suis
moribus. a norma iustitie que
in sanctis patribus insigniter refulsit. ex
orbitet: et quidquid in se a tra
mite vie religionis alienum
repererint. totum in cotidiano vi
ciorum virtutumque conflictu ad lineam
veritatis corrigere festinent. Nam
sicut iure omnium hominum stolidissi
mus censeretur. qui ad arborem
viriditate foliorum atque ubertate
fructus pulcherrimam veniens.
foliorum amenitate ventrem farciret:
ab utilitate fructus ieiunus rema
neret: eadem rationis equitate stul
tissimus reputatur. qui venustissi
mam et fecundissimam seriem
strenue conversationis patrum suorum
relegens velut cronica temporum
vel annales regum ad solam curio
sam notitiam rerum ea transcurrit:
et nichil ex hiis que legit ad atten
dendum in se compunctionis fervorem.
nichil ad tergendum conscientie sue rubi
ginem. nichil ad liberandam morum
suorum inequalitatem manum sibi de
votionis decerpit. Neque enim
patrum precedentium laudabilia gesta
describuntur ut vane et inquiete curio
sitati serviant: sed ut per ea rudes
instruantur. infirmi confortentur. Lascivi
gravitate sistantur. duri corde con
pungantur. devoti ad perfectionem

īformentur: et ut p edificatōnē
ꝯsolacōnē q legentiū sc̄a ercia
roborer: et laus dei. cuius dona
nrā sūt bona. p grāru actionē
amplificet. Ceterū ī hac sola
pte venia a studiosis lectorib⁹
petim⁹: qd' aliquib⁹ ī locis
sensū ul' sūmā librorū q̄ dicta
sūt retinentes: eandē sūmā
cōpetenti formula ordinis
vestire curauim⁹: iā de reb⁹
ipīs absit ut ī quātū ī nob fuit
minimū saltē articulū aliter quā
rei euent⁹ fuit mentiendi libi
dine lesa cōsciā ponerem⁹. Ipse
aūt etn⁹ deus etni dei filius
dñs nr ihus xpus q ī diebus
humilitatis sue sacramentū p̄sente
pnē sanctiens. et fūdamentū
vē religionis iaciens ait: si quis
vult p⁹ me venire abneget se
metipm̄ ꝛ tollat crucē suā et
sequat me. q cx̄imis dieb⁹ istis
qn senescente iā mūdo fides
fluctuat: spes titubat: caritas fri
gescit: icentiuū sti amoris sui
p cystrienß ordinis pumitatem
multorū cordib⁹ īfudit: ꝛ eiusdē
sac ordinis splendidissimā co
lupnā reuerendissimū sꝫ patrem
nrm̄ scm̄ bnardū ī clarauālle
erexit: ipse ī quā dñs. ac deus
nr p merita et intercessiones scōrū
pm̄ de quorū uita et morib⁹
ad edificatōnē posterorū
aliqua conscpsim⁹. donet nob
ita vestigiis eorū īherē. ita sim
plicitatis ꝛ innocentie sensū
retinē. ita p continēciam
carnis ī humilitate verā roborai:
ut ad illā etnē btitudinis
glīam ad quā eosdē scōs pres in
dubitant̄ cōmuniq pueniße: etiā
nos coopante grā dei quoq pue
nire mereamr. Prestante eodē
dño nr̄o ihu xp̄o q cū prē ꝛ spū
scō viuit ꝛ regnat deus p oīa
scl̄a sclo᷑. A. M. E. N.

Explicit liber de viris illus
tribus ordinis cistiensis Anno
dm̄ millesimo q̄dringentesimo
sexagesimo septimo. Ipso die scē
agnetis scō gloiosiße v̄ginis
et martirie

Laus xpo detur libri q̄a finis hēt